

ADRIAN CHIRCU

DIMINUTIVE LATINEȘTI „CUM VALACHICA INTERPRETATIONE” ÎN DICȚIONARUL LUI TEODOR CORBĂ

„Această dezvoltare multilaterală a diminutivelor românești, precum și numărul însemnat al sufixelor diminutive [...] credem că dovedește îndeajuns că diminutivele nu sunt străine graiului nostru” (Pușcariu 1900b, p. 256).

0. Alegerea unui stadiu în care să abordăm chestiunea diminutivelor nu este întâmplătoare, căci am dorit, prin acesta, să-l omagiem pe Sextil Pușcariu, care a fost unul dintre primii noștri lingviști care s-au aplecat sistematic asupra derivatelor diminutive (înaintea sa, doar N. Ch. Quintescu (1867) s-a îndeletnicit cu studiul diminutivelor), urmărind principalele direcții de evoluție a acestor cuvinte ce caracterizează limba română și care îi asigură acea individualitate adesea invocată de către lingviștii români și de către cei străini, ultimii evidențiind capacitatea derivativă diminutivală a limbii române.

0.1. În acest sens, în secolul al XIX-lea, Friedrich Diez afirma că „la langue qui en possède le plus [des diminutifs] est la langue valaque, la plus dégradée” (1874, p. 271), iar, un secol mai târziu, Bengt Hasselrot întărea remarcă acestuia susținând că, în limba română, „la diminution est [...] d’une grande richesse” (1957, p. 220).

1. Despre diminutive s-a scris, în general, destul de mult, însă nu sunt foarte numeroși specialiștii care au studiat global această clasă de cuvinte, prezentă în majoritatea limbilor lumii. La noi, de-a lungul anilor, au existat perioade de studiu intens al diminutivelor, finalizându-se prin contribuții semnificative cum ar fi, în ordine, cele elaborate de către N. Ch. Quintescu (1867), Sextil Pușcariu (1899, 1900a, 1900b, 1929) sau Elena Carabulea (1974), cărora li se adaugă unele articole apărute în paginile revistelor ori ale volumelor individuale/colective, în care sunt descrise aspecte legate de dinamica lexicului românesc, dintre care le-am reținut pe cele publicate, în cei din urmă ani, de către Rodica Zafiu (1996a, b; 2001, 2008, 2010a, b; 2011), care observa, în ceea ce privește limba română actuală, că „diminutivele apar tot mai frecvent în stilul colocvial și chiar în registrul standard, în conversație și în scris” (2011, p. 373).

1.1. Spre deosebire de studiul sincron al diminutivelor românești (Jordan 1975; Zafiu 1996a, b; 2001, 2008, 2010a, b; 2011; Lüder 1996; Chircu 2011), cel diacronic a fost, adesea, lăsat deoparte, ceea ce impune o reconsiderare a sa, obligându-ne, într-un fel, să ne îndreptăm atenția asupra unor scrieri vechi reprezentative, care ne-ar putea oferi numeroase date referitoare la întrebuintărea lor.

Totuși, pentru perspectiva diacronică asupra diminutivelor, ar trebui amintită aici lucrarea colectivă *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea–al XVIII-lea*, coordonată de către Magdalena Popescu-Marin (2007)¹, în ale cărei pagini se găsesc informații prețioase referitoare la sufixele diminutive și la modul de constituire a diminutivelor, în limba românească de altădată.

2. Dintre operele majore ale umanismului românesc, ne-am oprit asupra „*lexicon*”-ului *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*², tălmăcit de către Teodor Corbea și editat, la o distanță de peste trei sute de ani, prin strădania colegului nostru Mihai-Alin Gherman, care, dintru început, a văzut, în *vorbarul* corbean, o întoarcere culturală spre Occident și spre umanismul propovăduit de învățații apuseni (Gherman 2004, p. 68–110; 2014, p. 53).

2.1. Considerăm că dicționarul lui Teodor Corbea este una dintre lucrările lexicografice care ne poate ajuta să înțelegem mai bine atât modalitățile de formare a diminutivelor, la sfârșitul veacului al XVII-lea, cât și dezvoltările ulterioare ale acestei clase de cuvinte.

Pentru studiul nostru, alegerea acestui dicționar nu este întâmplătoare, deoarece, în paginile sale, este inventariat un număr mare de cuvinte latinești, însoțite de traducerea sau de echivalarea lor în limba română.

Având în vedere epoca în care a apărut și fiind un dicționar bilingv latin-român, ne-am fi așteptat ca, în filele lui, să fie înregistrate mai ales cuvinte care fac parte din vocabularul fundamental al limbii latine, însă, deseori, am găsit numeroase cuvinte cu caracter popular sau familiar, ceea ce evidențiază faptul că se adresa unui public mai larg. De asemenea, se poate remarca deschiderea autorului spre diverse domenii, de unde caracterul enciclopedic al acestuia.

2.2. Chiar dacă direcțiile de analiză oferite de dicționarul amintit sunt multiple (acestea au fost, într-un fel, anticipate și de către autorul ediției critice), în expunerea noastră ne-am oprit asupra diminutivelor latinești și a echivalentelor românești, care sunt prezente în număr mare și care ne pot ajuta la înțelegerea mecanismelor derivative din limba veche. Ceea ce îl frapează, dar și îl atrage pe cel care parcurge atent paginile dicționarului este plăcerea autorului de a traduce ori de a defini cât mai exact termenii înregistrați.

3. După cum se va observa *infra*, inventarul diminutival³, constituit pe baza intrărilor din dicționarul lui Teodor Corbea, este semnificativ, iar sufixele diminutive⁴ întâlnite în dicționarul lui Teodor Corbea sunt⁵:

¹ A se vedea și Carabulea 1972, p. 511.

² Diminutivele din dicționarul lui Teodor Corbea n-au fost avute în vedere de Magdalena Popescu-Marin (2007).

³ În mare măsură, din motive obiective, nu am reținut informațiile morfologice specificate în dicționar (de pildă, genul sau formele flexionare, la adjectiv), deoarece am avut în vedere studiul lexical al intrărilor de dicționar. La adjectivalele feminine, genul este marcat atât sufixal, cât și desinențial.

⁴ Încadrarea am realizat-o în funcție de sufixul primului cuvânt diminutivat tradus de Teodor Corbea.

⁵ Pentru informații referitoare la semnificația/semnificațiile și distribuția acestor sufixe, a se vedea Magdalena Popescu-Marin (2007) și G. Pascu (1916).

-aș : amniculus : **pîrîiaș** (p. 36); araneola : **păinjinaș** (p. 50); argutulus : **marghiolaș** (p. 53); aureolus : **auraș** (p. 65); bullula : **năsturaș** (p. 78); bibaculus : **băuturaș** de vin (p. 73); capsula : **sicriiaș** (p. 87); coquulus : **bucătăraș** (p. 132); crepidula : **călțunaș** (p. 136); crusculum : **fluieraș** (p. 138); cultellus : **cuțitaș** (p. 139); disculus : **telgeraș** (p. 164); fornacula : **cuptoraș** (p. 209); galericulum : **guleaș**, **gluguliță**, **ișlicel de zăbranic** (p. 215); graeculus : **elinaș**, **grecșor** (p. 222); grumulus : **gurguiaș**, **mușinoiaș** (p. 223); homunculus : **omînaș** (p. 235); hydraulax : **orgănaș de apă** (p. 237); lepusculus : **ieपुरaș** (p. 284); lentulus : **închitînelaș**, **încetișorel** (p. 284); librariolus : **scriitori**, **logofăt**, **scriitoreaș de cărți** (p. 286); lividulus : **pizmuitoraș** (p. 289); magistellus : **dăscălaș** (p. 297); malleolus : **mugur sau ieșire noao pă viță**; iarăș : **ciocănaș** (p. 298); mapulla : **pișchiraș**, **pomiselnicel** (p. 300); orcula : **buriiăș**, **șîștărel**, **ciubăraș** (p. 348); pastillum : **țipeiaș rătund de doftorit** (p. 361); pinnula : **tuleiaș**, **penișoară**, **vîrful ureachiei**, **arepă de paște** (p. 385); porticula : **foișoraș** (p. 393); puellula : **copilașă**, **fetișoară** (p. 415); puellus : **copilaș** (p. 415); pugiunculus : **hangerăș** (p. 415); pulvillus : **căpîtiaș micșorel supt cap** (p. 416); recalvaster : **pleșuvaș**, **pleșuviel** (p. 428); renunculus : **rărunchiiaș**, **hicățăl** (p. 435); rutellum : **vătrăraș** (p. 445); scabellum : **scăunaș**, **scaun de supt picioare**, **podmojie** (p. 454); sciclus semidoctus literis leviter tinctus qui tamen putat se multam fare : **știuturaș**, **învățățăl** (p. 456); scitulus : **știuturaș**, **frumușel** (p. 457); sedecula : **scăunaș** (p. 460); sellula : **scăunaș**, **jîțișor** (p. 461); serrula : **hirăstrăiaș** (p. 466); spherula : **ghieghieiaș**, **glonțîșor**, **glonț** (p. 478); tantillus : **atî-tuleaș**, **atî de mititeluș** (p. 505); tardiusculus : **întîrziuturaș**, **închitinelatec**, **moale** (p. 505); urceolus : **burcănaș**, **urciorăș** (p. 549);

-ea : axiculus : **scîndurea** (p. 67); buccula : **îmbucăturaea** (p. 78); castigatiuncula : **certăturaea** (p. 90); cellula : **cămărea** (p. 94); crustulum : **îmbucăturaea**, **bucătea** (p. 138); fasciculus : **legăturaea**, **nuielușă de mîină** (p. 201); febricula : **frigureale** (p. 202); foenusculum : **cămătărea** (p. 208); fribusculum : **trăgăturaea** **îndărăt a casnicilor**, **a căsătoriților și depărtarea pînă la o vreme** (p. 211); glebula : **știucătea**, **bucătea** (p. 220); guttula : **picăturaea** (p. 224); labecula : **căzăturaea**; iarăș : **întinăturaea** (p. 277); libellulus : **cărțicea mititică** (p. 285); lusciniola : **privighetorea** (p. 293); mor-siuncula : **mușcăturaea**, **mursăcăturaea** (p. 316); motiuncula : **mișcăturaea**, **clătituraea** (p. 317); offella : **îmbucăturaea**, **bucătea** (p. 342); oppressiuncula : **călcăturaea jos** (p. 347); penicula : **plătituraea**, **simbrioară** (p. 366); plagula : **lovituraea**; iarăș : **lepedeiaș cusut**, **brățișor** (p. 387); questiuncula : **întrebăturaea** (p. 421); rimula : **crepăturaea**, **despicăturaea** (p. 441); rogatiuncula : **rugăturaea** (p. 442); solatiolum : **mîngîituraea** (p. 474); sorbillum : **hierturaea** **cu zămșoară de sorbit** (p. 476); stipulatiuncula : **prințăturaea**, **legămînițăl**, **legăturaea** (p. 484); strophium : **legăturaea de piept**, **măfrămiță** (p. 486); vesculus : **de mîncăturaea**, **suptireluș** (p. 539);

-el (-ăl) : aculeolus : **ascuțitel** (p. 12); acutulus : **ascuțîțăl**, **istețel** (p. 12); agnellus : **mielușel** (p. 24); amatorculus : **iubitorel**, **ibomnicel** (p. 34); amicus : **priiatenel** (p. 36); animula : **suflețel** (p. 42); animulus : **cugețal** (p. 42); arbuscula : **copăcel** (p. 50); arenula : **nășîpel** (p. 52); argutulus : **înteptăal** (p. 53); articulus : **mădulărel**, **degețal** (p. 56); asellus : **măgărel** (p. 58); batiola : **burcănel** (p. 70); beatulus : **fericițal** (p. 71); bellatulus : **înfrâmșețal** (p. 72); bellulus : **frumușel** (p. 72); blandiculus : **slovesnicel**, **lingușitorel** (p. 75); blandulus : **lingușitorel** (p. 75); botellus : **cîrnățal** (p. 76); bubulus : **junîncel** (p. 78); bullula : **clocoțal** (p. 78); cadiscus : **fedeleşcel**, **văscior** (p. 80); calceolus : **bătușel** (p. 82); caligula : **nădrăgel**, **ciorăcel** (p. 83); calthula : **con-**

teșel în floarea viorealei (p. 83); *campanula* : **clopoțâl** (p. 84); *cincticulus* : *brîu strîngătorel* (p. 102); *copiola* : *mic șiregel*, *prisosire mică* (p. 131); *corneolus* : *uscățâl ca osul* (p. 133); *coquulus* : **sucăcel** (p. 132); *dicaculus* : **brehăitorel** (p. 159); *digitellus* : **degețâl** (p. 161); *digitullus* : **degețâl** (p. 161); *diverticulum* : **sălășel** (p. 167); *ebriolus*; **bețiviel** (p. 173); *equulus* : **călușel** (p. 184); *eruditulus* : **învățățâl** (p. 186); *favulus* : **făgurel** de miire (p. 202); *feroculus* : **nemilostiviel** (p. 203); *floridulus* : **înflo-rițâl** (p. 207); *gigantulus* : **urieșel** (p. 219); *grabellus* : **pleșuviel**; iarăș : *mijlocul care iaste între amîndoao sprînceanele* (p. 219); *globus* : *glonț*, **ghiiaghiel** (p. 220); *grandiusculus* : **măricel**, *mărișor* (p. 222); *guttulus* : **ibricel**, *vas de apă* (p. 224); *harennula* : **năsîpiel** (p. 228); *hinmulus* : *puiul cafîrei*, *cerbului*, *mînz*, **cățel** *sălbatec* (p. 233); *horridulus* : **îngrozățâl**, **spămîntățâl**, **zburlițâl** (p. 236); *humidulus* : **humezel**, **jilăviel** (p. 237); *jecusculum* : **hicățâl** (p. 242); *inerticulus* : **slăbîcel**, *slăbuleț* (p. 256); *langvidulus* : **lîncezâl** (p. 279); *lassulus* : **ostenițâl** (p. 281); *lautulus* : **ghizdăviel** (p. 282); *lectulus* : **pățiceâl** (p. 283); *leviculus* : **ușurel** (p. 285); *limatulus* : **pilițâl** (p. 287); *limulus* : **ponivoșel**, *chiorișor* (p. 288); *literatulus* : *care ceva* (**pîținel**) *au învățat* (p. 289); *loliguncula* : **păinjinel** *de mare* (p. 290); *longiusculus* : **lungșorel** (p. 290); *loquaculus* : **limbuțâl** (p. 290); *lusciolus* : **ponivoșel**, *chiorișor* (p. 293); *macellus* : **nemoștel**, *măcrișor* (p. 296); *majusculus* : *mai* **măricel** (p. 298); *manni* : **călușei micșurei**, *îmbuiestri* (p. 300); *mannulus* : **călușel mic**, *mînz* (p. 300); *masculus*: **bărbățâl**, *bărbățușel* (p. 302); *massula* : **aluoțâl** (p. 302); *mentula* : **mădulărel** *de bărbat* (p. 307); *meticulus* : **fricoșel** (p. 309); *misellus* : **nevolnicel** (p. 312); *mitella* : **ișlicel** *popăsc*, *potcăpaș* (p. 312); *monticulus* : **munticel** (p. 315); *musculus* : **șoricel** (p. 320); *napunculus* : *morcov mic*, **posfurnăcel** (p. 322); *neptulus* : **nepoțâl** (p. 326); *nitidiuscula* : **curățâl** (p. 328); *oppidulum* : **orășel** (p. 346); *paulus* : **pîținel** (p. 363); *perjuratiuncula* : **jură-mînțâl** *strîmb*, *viclean* (p. 372); *perlucidulus diminutivus* : **luminățâl** (p. 372); *perparvulus* : *prea micșorel* (p. 374); *pileolum*, *pileolus* : **ișlicel** (p. 384); *pulchellus* : **frumușel** (p. 415); *pudiusculus* : **împuțțâl** (p. 418); *rabiosulus* : **turbățâl** (p. 426); *rancidulus* : **veșezățâl**, **rîncezățâl** (p. 427); *regulus* : **împărățâl**, *împărat în țară mică* (p. 433); *rorulentus* : **rurățâl** (p. 442); *rubellus* : **roșietecel**, *roșior* (p. 443); *rufulus* : **roșietecel** (p. 444); *rusticulus* : **mojicel**, **prosticel** (p. 445); *sanviculus* : **purcel**, *sau sînge de ied spre mîncare gătat* (p. 451); *scalpellum* : *hier de tăiat vîna*, **strîcnel** (p. 454); *simulus* : **țuguîțâl** (p. 471); *sordidulus* : **imățâl**, **urîțâl**, **ponosîțâl** (p. 476); *subargutulus* : **chibzuițâl**, **chitițâl** (p. 487); *submarus* : **amărățâl** (p. 487); *tarantula* : **gîndăcel** *strălucit*, *paianjin de pămînt tărceat* (p. 505); *tegellum* : **acoperemînțel**, **coperițâl** (p. 506); *tegulum* : **coperișâl**, **acoperemînțâl** (p. 506); *tenuiculus* : **supfîrel** (p. 508); *tintinabulum* : **clopoțâl**, *sunătoare* (p. 517); *torvulus* : **pățicel**, *pățișor* (p. 520); *tremulus* : **tremurațâl** (p. 524); *trepidulus* : **fricoșâl** (p. 524); *turgidulus* : **unflățâl** *în sus* (p. 530); *verbulum* : *vocula* **cuvîntâl**, *grăișor*, *vorbuliță* (p. 538); *viaticulum* : **chielciugel** *de cale* (p. 540); *viculus* : **sățicel**, *sățișor* (p. 541); *vitulus* : **vițâl** (p. 545); *urbicula* : **orășâl**, *cetățuie* (p. 549); *utriculus* : **burdușel**, *folceluș* (p. 551);

-ică (**-îcă**) : *cupedula* : **bucățică** *bună* (p. 140); *frustulum* : **bucățică**, *știuculeț*, *codricel*, *dărăbieel* (p. 212); *junculus* : **păpurică**, *șovăraș* (p. 274); *lactucula* : **sălățică**, *lăptucică* (p. 278); *machinula* : **unelțică**, *sculișoară* (p. 296); *modiolus* : **gulețică**, *jumătate de chilișoară* (p. 313); *tinunculus* : **păsărică** *îngrozitoare de vîltuir* [sic] (p. 517);

-(ici)că : *aetatura* : **vremică** *de copil mititel* (p. 22); *bestiola* : **fierică** (p. 73); *caruncula* : **cărnică** (p. 89); *cuticula* : **pielică** (p. 141); *enchiridon* : **cărtică** *purtătoare*

re în mîni, **bărdiță**, **hângereaș** (p. 181); *fabella* : **băsnică** (p. 199); *famella* : **vestică** (p. 200); *flosculus* : **florică** (p. 207); *funiculus* : **funică**, **hăfșor** (p. 213); *horreolum* : **șurică**, **poiată mică** (p. 236); *isoscolon* : **părticica** *vorovei dereaptă* (p. 272); *lanula* : **lînică** (p. 280); *lapidullus* : **pietrică**, **pietrișoară** (p. 280); *mercedula* : **plătică**, **simbrioară** (p. 307); *navicella* : **luntrică** (p. 323); *pellicula* : **pielică** (p. 365); *pon-ticulus* : **puntică**, **podîșor** (p. 392); *portiuncula* : **părtică** (p. 393); *resticula* : **funică**, **hăfșor** (p. 437); *salillum* : **solnică** (p. 448); *scaphula* : **luntică** (p. 455); *scapula* : **spetică** (p. 455);

-(i)or (var. -cior); -(i)oară (var. -cioară) : *abaculus* : **păhărnicioară** (p. 3); *aedicula* : **căscioară** (p. 18); *amiculum* : **mintioară** (p. 36); *animulus* : **înțelepcioară** (p. 42); *canalicula* : **postăvioară** (p. 84); *canistella et canistellus* : **coșcior** (p. 85); *cellula* : **pîm-nicioară** (p. 94); *corbula* : **coșcior** (p. 186); *crustula* : **cojicioară** (p. 138); *eburneolus* : **oscior de elefant** (p. 173); *fascicola* : **fășcioară**, **fașă mică** (p. 201); *fecula* : **drojdioară** (p. 202); *fiscellus* : **coșnicioară**, **șîstărel** (p. 205); *fraterculus* : **frățior** (p. 210); *fusci-nulla* : **furculicioară de hier** (p. 214); *haerediolum* : **moșioară**, **odăioară** *veacinică* (p. 226); *halecula* : **scrîmbicioară** (p. 227); *hilarulus* : **veseior** (p. 233); *lachrymula* : **lă-crămioară** (p. 278); *lamella* : **cleșnicioară**, **șinișoară** (p. 279); *laterculus* : **cărămidioară** (p. 281); *lodicula* : **pocrovicioară**, **țolișor** (p. 290); *membranula* : **pergamen mic**, **hîrti-șoară mică pă care deacă scrii, poț și șterge** (p. 306); *metula* : **grămăjoară**, **fișor**, **fiinti-șoară** (p. 310); *navicula* : **corăbioară** (p. 323); *ossiculum* : **oșcior** (p. 350); *ostiolum* : **ușcioară** (p. 351); *panniculus* : **postăvior**, **zechiuluiță** (p. 357); *pratulum* : **livăjoară** (p. 403); *radicula* : **rădăcioară** (p. 426); *samiolus* : **văscior de pămînt** (p. 450); *scutu-lum* : **păvăjoară**, **pavăză mică** (p. 458); *seriola* : **văscior de pămînt** (p. 465); *sirpicu-lum* : **coșnicioară** (p. 472); *specula* : **nădejdioară**, **nădejde mică** (p. 478); *spongio-la* : **burecior mic de mare** (p. 480); *sportula* : **coșcior mic** (p. 480); *subturpicu-lus* : **grozăvior** (p. 491); *tectoriolum* : **vărnicioară de spoit**, **vărnicioară de spoit păreții** (p. 506); *tegeticula* : **rogojioară**, **străișor** (p. 506); *trunculus* : **trunchi**, **răgălioară**, **trunchiuleț** (p. 528); *turbella* : **răzmiricioară**, **răscoală mică**, **turburărea**; item : **șireguț** (p. 530); *turpiculum* : **grozăvior** (p. 530); *vasculum* : **văscior** (p. 535); *virguncu-la* : **feciurioară**, **vărguriță** (p. 544);

-(i)șor (var. -îșor), -(i)șoară, (-ușor, -ușoară)⁶ : *acicula* : **acșor** (p. 10); *acidulo-us* : **acrișor**, **iutișor**, (p. 10); *actiuncula* : **făptișoară** (p. 11); *aculeolus* : **ghimșor** (p. 12); *acuncula* : **acșor** (p. 12); *adolescentulus* : **tinerișor** (p. 15); *agellus* : **holdișoară**, **pămînt mic în cîmp** (p. 24); *albulus* : **albișor** (p. 28); *amniculus* : **apșoară** *curătoare* (p. 36); *anaticula* : **răfișoară** (p. 40); *angellus* : **unghișor** (p. 42); *animulus* : **mintișoară** (p. 42); *anserculus* : **gînscășoară** (p. 43); *apiculus* : **muunțișor** [sic !], **delșor**, **dîmbșor** (p. 47); *aquila* : **apșoară** (p. 50); *arbuscula* : **pomșor** (p. 51); *arcula* : **lădișoară** (p. 52); *arculus* : **arcșor** (p. 52); *atriolum* : **tîndișoară** (p. 62); *barbula* : **bărbșoară** (p. 70); *bellulus* : **bunișor** (p. 72); *bestiola* : **fierișoară** (p. 73); *brachiolum* : **brățișor** (p. 76); *buccula* : **văcșoară** (p. 78); *caepula* : **cepșoară** (p. 81); *canaliculus* : **jghebișor** (p. 84); *capeduncula* : **vășcior de jîrtvit** (p. 86); *capella* : **căprișoară** (p. 86); *capitellum* : **căpșor** (p. 86); *capitulum* : **căpșor**, **părtișoară** (p. 86); *capreolus* : **țăpșor** (p. 86); *capsula* : **scă-tulșoară** (p. 87); *caseolus* : **cășcior** (p. 89); *catella* : **lănfișor** (p. 91); *caulicu-lus* : **colfișor de iarbă** (p. 92); *cervicula* : **cefșoară** (p. 96); *cochlidium* : **treptișoară oco-**

⁶ Variantă a sufixului anterior.

litoare (p. 110); cornicula : **ciorișoară** (p. 133); corniculum : **cornișor** (p. 133); cronula : **stemșoară** sau **inel** (p. 133); corpusculum : **trupșor** (p. 133); corticula : **cojișoară** (p. 134); coticula : **greșcioară** (p. 135); cretula : **cridișoară** (p. 136); crispulus : **creftișor** (p. 137); cristula : **crestișoară** (p. 137); crustulum : **știucșor** (p. 138); cucullus : **glugșoară** de hîrtie în care bagă neguțătorii piperi (p. 139); cucumella : **olișoară** de hier (p. 139); culeolus : **săcșor** de piiale (p. 139); cuneolus : **pănișoară** de lemn (p. 140); cymbula : **cinișor** (p. 142); denticulus : **dintișor** (p. 153); dextella : **mînișoara** cea dreaptă (p. 158); dolichum : **butișoară** (p. 168); domuncula et domuscula : **căscioară** (p. 168); dulciculus : **dulcișor** (p. 170); eminulus : **înălțișor**, afară **ivitoare** (p. 179); equula : **iepșoară** (p. 184); fabula : **bobșor** (p. 199); fallcicula : **cosișoară** (p. 200); falcula : **cosâșoară**, coasă mică (p. 200); flocculus : **flocșor** (p. 206); flucticulus : **undișoară** (p. 207); foculus : **vătrișoară** de foc, vetriță (p. 207); foricula : **ușcioară** (p. 209); forula : **ușcioară** (p. 209); foruli : loc de ținut ceva, **lădișoară** (p. 209); frigusculum : **frigișor** (p. 211); furcula : **furcșoară** (p. 214); furunculus : **furișor**; iarăș : zgăibuliță (p. 214); gemellus : geamăn, **gemănișor** (p. 217); gemmula : mărgăritari, **colțișor** (p. 217); geniculum : nod, **nodișor** în paiul ierbii; iarăș : genunchiel (p. 218); globulus : **glonfișor**, ghiiaș mic, glonțurel (p. 220); grabatulus : **pătișor**, grătiuță (p. 221); grandiculus : **mărișor**, bătrînel (p. 222); graviusculus : **greușor** (p. 223); guttaluas : **vi-nișoară**, vînă mică (p. 224); habenula : **hăfișor**, dălogel (p. 226); hadillus : **iedișor** (p. 226); haedulus : **iedișor** (p. 226); hastula : **dărdișoară**, sulită mică, fuște mic (p. 228); homulus : **omșor** (p. 235); igniculus : **focșor** (p. 242); improbulus : **nu-blîndișor**, lotruleț (p. 248); jocus : **glumșoară**, batjocuriță (p. 270); jusculum : **zămșoară**, zamă (p. 274); lacteolus : **lăptișor**, albineț (p. 278); lacusculus : **lăcșor** (p. 278); latrunculus : **lotrișor**, tîlhărel (p. 282); lecticula : **pătișor** purtători (p. 283); lecticulus : **pătișor** (p. 283); lembunculus : **cinișor**, cinuleț (p. 283); ligellum : cușcă, iarăș : **lemnișor** (p. 287); ligneolus : **de lemnișor** (p. 287); ligula : **limbșoară**, iarăș : măsurăriță de o lingură; iarăș : curelușă de legat (p. 287); limbellus : **gurișoare** pă rochiia fâmeilor, primuri (p. 287); limula : **pilișoară** (p. 288); literula : **slovișoară** (p. 289); loculus : **locșor**, tulbă, pungă (p. 289); lucellum : **dobîndișoară** (p. 291); lucubratiumcula : **lucrișor** de noapte făcut (p. 292); lunulla : **spilcă** în chipul **lunișoarei** făcută (p. 293); lupulus : **lupșor** (p. 293); mammilla : **fițișoară** (p. 299); manicula : **mînișoară** (p. 299); memorio-la : **minișoară**, pomenire mică (p. 306); mensula : **menișoară** (p. 307); mergulus : **tăvșoară** pre care mucul cel arzători uloiul la sine îl trage (p. 308); mortariolum : **piușoară**, piuliță (p. 316); mullulus : **somnișor** (p. 317); minusculum : **dărișor**, dar mic (p. 319); muraenula : **linișor** (p. 319); negotiulum : **muncșoară**, lucruleț (p. 325); nigellus : **negrișor** (p. 327); nodulus, nodellus : **nodișor** (p. 329); notula : **semi-nișor** (p. 331); nubecula : **norișor** (p. 331); nucula : **nucșoară**, nuculiță (p. 332); numulus : **bănișor** (p. 333); ocellus : **ochișor** (p. 340); offula : **zămșoară**, bucățică (p. 343); opella : **lucrișor**, munculiță (p. 345); opusculum : **lucrișor**, munculiță (p. 347); oscilla : **chipșor**, păpușiță (p. 350); oscillum : **gurișoară** (p. 350); osculum : sărutat, **gurișoară** (p. 350); ovicula : **oișoară**, oiță (p. 351); paginula : **colișoară** de hîrtie (p. 354); pectunculum : **pieptișor** (p. 363); pennula : **peanișoară** (p. 366); petasunculus : **soldurișor**, **costișoară** (p. 378); pilula : **glonfișor** mititel (p. 384); pisciculus : **peștișor**, păsculeț (p. 385); pistilla : **morișoară**, moară de mînă, rișniță (p. 386); plebecula : **nărodișor** de miljoc, obște (p. 388); popellus : **nărodișor** (p. 392); possesiuncula : **ocinișoară**, mărfuliță întru puțință-ș (p. 394); probulus : **binișor**, **blîndișor** (p. 405); pseudulus : **viclenișor**, slugă vicleană (p. 414); pugillus : **pumnișor**

(p. 415); *pullulus* : **puișor**, *puiuleț* (p. 416); *pulvisculus et pulvisculum* : **prăfșor**, *prăfuleț* (p. 416); *puteolus* : **puțșor**, *fintîniță* (p. 418); *quaesticulus* : **dobîndișoară** (p. 421); *rastellum* : **greblișoară** (p. 427); *ripula* : **rîpșoară** (p. 441); *rivulus* : **gîrlișoară**, *pîrîiaș* (442); *rumusculus* : **vestișoară de obște** (p. 444); *rusculum* : **cîmpșor** (p. 445); *sacelus, sacculus* : **săcșor** (p. 446); *sacellum* : *capîște*, **schitișor**, *capolnă mică* (p. 446); *sanctulus* : **svințișor**, *svînt mic* (p. 450); *sangviculus* : **sîngișor** (p. 451); *scalpellus* : *calem*, **hiersor de scobit** (p. 454); *scrobiculus* : **gropșoară** (p. 458); *scutella* : **blidișor** (p. 458); *scuticula* : **bicișor**, *gîrbăcel* (p. 458); *sigillum* : **sămnișor**, **chipșor**; *iarăș* : *peceate* (p. 469); *sorticula* : **sortișor** (p. 476); *spratiolum* : **locșor** *deșărt*, *mijloc* (p. 477); *succotrilla dictio est penitus obsoleta* : **glășișor** *sumeșos, cu sunet mare* (p. 493); *sucus* : **brezdișoară** (p. 495); *taeniola* : **peștișor**; *item* : *funicică*, *legătura* (p. 504); *tentoriolum* : **cortișor**, **sătrișoară** (p. 508); *tepidulus* : **căldișor**, *căldicel* (*nici cald, nici reace*) (p. 509); *tesserula* : **coțcișoară**, *sămni* (p. 510); *testiculus* : **coișor** (p. 510); *tristiculus* : *can trist*, **tristișor** (p. 526); *trimulus* : *de trei anișori* (p. 526); *trochulus* : **scriptișor** (p. 527); *turricula* : **turnișor** (p. 530); *tussicula* : **tusișoară** (p. 530); *vaccula* : **văcșoară**, *junicică* (p. 533); *vaginula* : **tecșoară**, *teculiță* (p. 533); *valentulus* : **tărișor**, *țepiior* (p. 533); *valleculea* : **văișoară** (p. 534); *varicula* : **vinișoară** *noduroasă* (p. 534); *ventulus* : **vîntișor** (p. 537); *verrucula* : **negșor**, *negel mic* (p. 539); *vetulus* : **vechișor**, *vechiuleț* (p. 540); *vindemiola* : **vremșoară de strîns vinul** (p. 543); *vinnulus* : **vinișor** *cu jmac dulce, prea dulcișor* (p. 543); *viticula* : **vițișoară de vie** (p. 545); *vitriolum* : **sficișoară** (p. 545); *umbella* : **umbrișoară** (p. 546); *undula* : **undișoară** (p. 547); *ungviculus* : **unghișoară**, *unghiuliță* (p. 547); *vocula* : **glășișor**, *cuvîntăl* (p. 548); *urnula* : **vedrișoară de scos** (p. 550); *vulnusculem* : **rănișoară** (p. 551); *vulsella idem quod volsella* : **cleștișor**, *unealtă rumpătoare de păr* (p. 551); *xeniolum* : **dărișor de oaspeți** (p. 553); *zonula* : **brîușor**, *brîuleț* (p. 556);

-iță : *actuariolum* : *cancel*, **corăbiiță iute** (p. 11); *anacula* : **bătrîniță** (p. 42); *anserculus* : **gînsculiță** (p. 43); *ansula* : **mănușiță** (p. 43); *ascopera* : *teașcă*, *ghiozdan*, **tulbiță** (p. 57); *assula* : **scânduriță**, *așchie* (p. 60); *calceolus* : **cizmuliță** (p. 82); *coorculum* : **inimiță** (p. 132); *crumenula* : **punguliță** (p. 138); *crustula* : **cojiță** (p. 138); *cubiculum* : **cămăriță** (p. 139); *cucumella* : **tigăuță** (p. 139); *dextella* : **dereptiță** (p. 158); *doliclum* : **berbeniță** (p. 168); *domuncula et domuscula* : **căsuliță** (p. 168); *ficulus* : **zmo-chiniță** (p. 204); *fixula* : **copculiță** (p. 205); *flammula* : **văpăiță** (p. 206); *fonticulus* : **fântăniță**, *izvorel* (p. 209); *formula* : **frumuliță**, **înfigurărea** (p. 209); *glorio-la* : *mărime mică*, **slăviță**, *slăvitura* (p. 220); *hamulus* : **cujbiță**, *cîrligel*, *unghicioară* (p. 227); *hepielus* : **musculiță** *zburătoare spre lumînare* (p. 230); *herbula* : **ierbuliță**, *ierbșoară* (p. 231); *horiola* : **corăbiiță de pescuit** (p. 235); *hortulus* : **grădiniță** (p. 236); *iconcula* : **iconiță** (p. 214); *igniculi* : **scînteite de foc** (p. 242); *imaguncula* : **iconiță**, **chipșor**, *înfigurărea* (p. 244); *inauditiuncula* : *ascultarea a veselitoarei* **vorbulițe** (p. 249); *laguscula* : **ploschiță**, **plosculiță**, *plosșoară* (p. 279); *latusculum* : **costiță**, *costișoară* (p. 282); *laureola* : **cununiță de dafin** (p. 282); *lenusculus* : **corăbiiță de păscărit** (p. 284); *libella* : **cumpăniță**, *măsura*, *puntișor* (p. 285); *lineola* : **dunguliță** (p. 288); *linteolum* : **măfrămiță** (p. 288); *loquacula* : **limbuliță** (p. 290); *matercula* : **măicculiță** [sic !] (p. 302); *medullula* : *măduo mică*, **măduiță** (p. 304); *mendaciolum* : **minciuniță** (p. 307); *meretricula* : **curvuliță** (p. 308); *mimula* : **fămeiță** *următoare năravului sau obiceaiului altuia cu jos* (p. 310); *muscula* : **musculiță** (p. 319); *narratiuncula* : **povestiță**, *poveste mică* (p. 322); *normula* : **măsurăiță**, *îndereptători de lemn* (p. 330); *nutricula* : **doiculiță**, *măncută* (p. 333); *palumbula* : **porumbiță** *sălbatecă* (p. 356); *panario-*

lum : **lădiță** de pită (p. 356); pictarium vide : pycarium : **tăbliță** și catașișel mic (p. 382); pondusculum : **povăriță**, sârcioară (p. 392); portula : **portiță**, portișoară (p. 393); posticula et posticulum : **ușuliță** denlăuntru (p. 394); praediolum : măierişug, **odăiță** (p. 397); pulmunculus : **plumîniță** (p. 416); pulsula vide pustula : **zgăibuliță**, bubșoară (p. 416); pulvinulus : **periniță**, perioară, căpîtaiaș (p. 416); ramulus : **rămuriță** (p. 426); ramusculus : **rămuriță**, rămurișoară (p. 426); ratiuncula : **priciniță**, chititurea (p. 428); retticulum : **mrejuliță**, năvodaș; iarăș : legătura de cap (p. 438); rotella : **rotiță**, rotișoară (p. 443); sarcinula : **povăriță**, legătura, mototolaș (p. 452); saxulum : **sfînculiță** (p. 454); schedula : **fiduliță** (p. 456); scintillula : **scînteiță** (p. 456); scirpiculus : **păpuriță** (p. 456); scopula : **măturiță** (p. 457); scortulum : **curvuliță** (p. 457); securicula : **săcuriță**, toporaș (p. 460); sermunculus : **vorbuliță** (p. 465); simiolus : **măimuliță** (p. 470); socculus : **obieliță** (p. 473); specillum : **oglinđiță**, zărțale mic (p. 477); spiculum : săgeată de dardă, cu colțuri scurtă, **dărdiță** săgetătoare (p. 479); spirola : **rotiță** îcolăcită, covrigel (p. 479); strumula : **gușuliță**, gușcioară (p. 486); sudariolum : **măfrămiță** ștergătoare de sudori (p. 493); summula : **summuliță**, sumșoară (p. 495); sylvula : **păduriță**, pădure mică (p. 500); tabella : **tăbliță** (p. 503); taleola : **sîlpăriță** de altui (p. 504); taxillus : **coțculiță** (p. 506); tessella : **formuliță** în patru cornuri, sămnișor (p. 510); togula : **plășculiță**, **hăiniță** de desupra (p. 518); tuberculum : **gilculiță**, podișor (p. 528); tuguriolum : **colibiță**, **cîșculiță**, **cîșluliță** (p. 529); tunicula : **dulămiță** (p. 529); veruculum : **frigăriță**, țăpșoară (p. 539); villica : **măieriță**, **odăgieriță** (p. 542); virgula : **nuieliță**, vârguță, zmiceluş (p. 544); ulcusculum : **bubuliță**, **zgăibuliță** (p. 545); vulpescula : **vulpiță** (p. 551);

-**uică** (< -uie + -că) : Fenestella : **ferestruică** (p. 202); fetra : **ferestruică** sau ușcioară în fînerea svințitorului (p. 203);

-**uleț** (< -ul + -eț) : anguisculus : **șerpuleț** de apă (p. 42); audaculus : **îndrăznuleț** (p. 64); caeculus : **orbuleț** (p. 80); canalicula : **jghiebuleț** (p. 84); canistella et canistellus : **coșuleț** (p. 85); caseolus : **cășuleț** (p. 89); cymbula : **cinuleț** (p. 142); folliculum : **foiuleț**, foișor (p. 208); frigidulus : **friguleț**, recișor (p. 211); frustulum : **știuculeț** (p. 212); hemerobios : **iermuleț** care mai mult decît o zi nu trăiaște (p. 230); homillus : **omuleț**, omușor (p. 235); homuncio : **omuleț** (p. 235); horula : **coșuleț** (p. 236); nidulus : **cuibuleț** (p. 327); pingviculus : **grăsuleț** (p. 384); plumula : **fulguleț**, penișoară (p. 389); porculus : **porculeț**, purcel (p. 393); prandiculum, prandiolum : **prînzuleț** (p. 403); senaculum : casă de svat, **svătuleț** (p. 463); testula : **hîrbuleț** (p. 511); tubulus : țavă sau **jghiebuleț**, postăvioară (p. 528); vermiculus : **viermuleț** (p. 538); ursulus : **dsuleț** [sic !] (p. 550); uterculus : **zgăuleț**, pîntecel (p. 551);

-**uș** (-ușă) : anellus : **îneluș** (p. 73); auricula : **urechiiușă** (p. 65); canicula : **cățălușă** (p. 85); caniculus : **cățăluș** (p. 85); catellus : **cățăluș** (p. 91); cuticula : **pielcelușă** (p. 141); modicellus : **piținteluș**, opritorăș (p. 313); molicullus : **molceluș**, molișor (p. 314); parvulus : **micșoriș**, micșorel (p. 361); pauculus : **piținteluș** (p. 362); paululus : **piținteluș** (p. 363); pauxillulus : **prea pițineluș** (p. 363); pediculus, pediolum, pedusculus : **picioruș** (p. 364); perpauculus : **prea piținteluș** (p. 374); terebellum : **sfredeluș**, priticari (p. 509);

-**ușcă** : foemella : **muierușcă**, fămeiță (p. 207); muliercula : **muierușcă** (p. 317); tantulus : numai **atîțișca**, **atîțișca** (p. 504); uxorcula : **muierușcă** (p. 552); uxorcula : **muierușcă** (p. 552);

-uț(ă) : *amiculum* : **plășcuță** (p. 36); *ancillula* : **slujnicuță** (p. 40); *buccula* : **junincuță** (p. 78); *bullula* : **bășicuță** (p. 78); *ensiculus* : **săbiuță** (p. 181); *ensiculus* : **săbiuță** (p. 181); *facula* : **făcliuță** (p. 199); *forficula* : **forfecuță** (p. 209); *forpicula* : **forfecuta** [sic !] *de tuns* (p. 209); *inducula* : **serecuță de jos** (p. 255); *juvencula* : **junicuță** sau **fețișoară** (p. 275); *juvenculus* : **junincuț**, *tinerel*, *voinicel* (p. 275); *legiuncula* : **șireguț mic de oaste** (p. 283); *lucernula* : **făcliuță** (p. 291); *mantica* : **desăguțu**, *teașilă*, *burduf* (p. 300); *manubriolum* : **plăseluță**, *mînerel*, *mănunchiiș* (p. 300); *palliolum* : **plășcuță**, *conțeșel* (p. 355); *pallula* : **plășcuță femeiască** (p. 355); *passerculus* : **vrăbiuță** (p. 361); *pocillum* : **păhăruț**, **păhăraș** (p. 389); *sicula* : **săbiuță** (p. 468); *statiuncula* : **șireguț stătători de strajă**, *locșor mic*, *afară stătători* (p. 482); *vesicula* : **bășicuță** (p. 539).

4. În ciuda faptului că, din punct de vedere structural, diminutivele în dicționarul lui Corbea ilustrează calea cunoscută, atașarea de sufixe substantivelor (cel mai adesea), adjectivelor ori adverbilor, am remarcat totuși o particularitate mai rar întâlnită, și anume „creațiile de autor”, în sensul că, stăpânind foarte bine limba română, autorul reușește să realizeze, ținând cont de posibilitățile sistemului, o serie întreagă de diminutive românești, care redau fidel sensul cuvântului latinesc. Adesea, chiar și editorul pune sub semnul întrebării o formă prezentă în dicționar, însoțind-o prin mențiunea [sic !]: *campanula*: **clopotăș** [sic !] (p. 84); *cantiuncula* : **cântăriță** [sic !] (p. 85) ; *eminulus*: **înălțișor**, *afară ivitorel* [sic !] (p. 179).

4.1. De altfel, observația noastră e valabilă și pentru alte cuvinte latinești, a căror traducere neagă existența corespondentului din limba română⁷ (de pildă, *edentulus* : **fără dinți**, **nedințatec** (p. 174); *dolendus* : **durucios** (p. 167); *dubitabilis* : **îndoințos** (p. 170)).

4.2. Acest demers al lui Corbea nu este unic în epoca sa, însă la niciun alt autor nu întâlnim un număr atât de mare de creații lexicale cu unică atestare. Afirmările noastre sunt susținute de faptul că multe dintre derivate se găsesc doar la Corbea, însă acestea nu știrbesc cu nimic meritele dicționarului, ci, din contră, i le sporesc, putându-ne, astfel, să ne facem o idee despre posibilitățile de dezvoltare internă a vocabularului limbii române.

4.3. Cărturarul ardelean creează/folosește cuvinte precum scriitorii latini de factură populară⁸. De asemenea, pentru o pricepere cât mai exactă a sensului, diminutivul inventariat este însoțit de informații de ordin lingvistic, care au rolul de a lămurii înțelesul termenului. De pildă, *crocota* este definit/tradus ca ‘veșmîntul (haina) muierilor cea din jos galbănă’ (p. 137), iar, pe pagina următoare, derivatul *crocotula* apare nedefinit, purtând mențiunea *diminutivium a crocota* (p. 138). Informații de acest tip găsim și la: *calyculus* *dimminut. a calice* : **coașă** [sic!] *de poame* (p. 84); *perlucidulus* *diminutivus* : **luminățăl** (p. 372); *raviscellus* *diminutivum a ravidus*, *a Plaut* : **cu fețișoară galbănă**, *vînătă*; iar: *amuțîțl în grumaz*, *inusitatum*

⁷ Unele cuvinte sunt puse la îndoială și de către A.-M. Gherman (2010, p. 71–76).

⁸ A se vedea, în acest sens, discuțiile lui Veikko Väänänen (2006, p. 89–90) și C. H. Grandgent (1958, p. 29–35).

(p. 428); *sellariola* : diminutivum *Martialis* (p. 461); *spinturnicium*, diminutivum a *spinturnice* ave inauspicata et deformi, quae et ambustanea dicitur (p. 479); *taciturnulus* : adjectivum diminutivum (p. 503).

4.3.1. Menționăm că aproape toate diminutivele din dicționar au înregistrată și baza derivativă (de pildă, *anus* : *babă*, *zgîrță* (p. 44); *anicula* : *bătrîniță*, *muiare*, *mătușă bătrînă* (p. 42), ceea ce, având în vedere publicul căruia i se adresează, n-ar justifica întotdeauna explicarea formei derivate.

5. În ceea ce privește limba română, derivarea continuă tendințe mai vechi, bine reprezentate în latina vulgară și în limbile romanice (Hakamies 1951; Hasselrot 1957). Pe lângă bazele derivative (în majoritatea cazurilor substantive), cu diverse semnificații, sufixele care se atașează sunt, în principal, de origine latină : *-ior*, *-el*, *-ea*, *-ică*, *-uț(ă)*, însă, în unele cazuri, avem și sufixe de alte origini (*-iță*, *-uș*, *-aș*⁹, *-ușcă*), toate exprimând, în mare măsură, dimensiuni ori calități diminuate ale obiectelor. Mai rar, se poate întrevădea și nuanța afectivă a noilor derivate.

5.1.1. În afara creațiilor de autor, apar și diminutive „*consacrate*” care sunt întâlnite, de-a lungul anilor, în multe dintre vechile noastre texte sau, cel puțin, sunt forme reperate în limba română.

5.1.2. În unele cazuri, Teodor Corbea traduce diminutivul latinesc prin sintagme alcătuite dintr-un substantiv și un adjectiv (*mic(ă)*, *mititel/-tea* sau *mărunt*) : *auditiuncula* : *audere mică* (p. 64); *capsella* : *sicriiaș mic* (p. 87)¹⁰; *cretula* : *cridă mică* (p. 136); *falcula* : *cosășoară*, *coasă mică* (p. 200); *gaulus* : *feali de corabie mică* (p. 216); *globulus* : *glonțîșor*, *ghiiaghiel mic*, *glonțurel* (p. 220); *gloriola* : *mărime mică*, *slăviță*, *slăvitura* (p. 220); *guttaluas* : *vinișoară*, *vînă mică* (p. 224); *hastula* : *dărđișoară*, *suliță mică*, *fuste mic* (p. 228); *horreolum* : *șuricică*, *poiată mică* (p. 236); *legiuncula* : *șireguț mic de oaste* (p. 283); *Lyxea* : *orașel (oraș mic)* din *Acaraniia* (p. 295); *mannulus* : *călușel mic*, *mînz* (p. 300); *medullula* : *măduo mică*, *măduiță* (p. 304); *membranula* : *pergamen mic*, *hîrtioară mică pă care deacă scrii, poț și șterge* (p. 306); *memoriola* : *mințioară*, *pomenire mică* (p. 306); *mendaciunculum* : *minciuniță mică* (p. 307); *micropsychos* : *cu inimă mică*, *fără inimă*, *neinimos* (p. 310); *nablium* : *chimfal mic* (p. 322); *narratiuncula* : *povestiță*, *poveste mică* (p. 322); *parmula* : *pavăză mică* (p. 360); *pastillico* : *glonțioare mărunte facu, facu pilule, turtișoare* (p. 361); *pictarium vide* : *pyctarium* : *tăbliță și catașișel mic* (p. 382); *pupula* : *copilă mică*, *pițirigă*; iarăș : *lumina ochilor* (p. 417); *pustula* : *rîie*, *mîncătură*, *zgaibă mică*, *bubliță [sic]* (p. 417); *regulus* : *împărățul*, *împărat în țară mică* (p. 433); *sacellum* : *capîște*, *șchitișor*, *capolnă mică* (p. 446); *sanctulus* : *svințisor*, *svînt mic* (p. 450); *scutulum* : *păvăjoară*, *pavăză mică* (p. 458); *specillum* : *oglinđiță*, *zărțale mic* (p. 477); *specula* : *nădejđioară*,

⁹ Sufixul *-aș* are proveniență multiplă: slavă (*-aš*), maghiară (*-às*) și, probabil, autohtonă. Pentru mai multe detalii, vezi Magdalena Popescu-Marin (2007, p. 73). Pentru originea sufixelor diminutive, a se consulta M. Popescu-Marin (2007, *passim*), G. Pascu (1916, *passim*) și V. Väänänen (2006, p. 89–90).

¹⁰ Vezi și Carabulea 1972, p. 511.

nădejde mică (p. 478); *spongiola* : **burecior mic** de mare (p. 480); *sportula* : **coșcior mic** (p. 480); *turbella* : **răzmiricioară, răscoală mică, turburărea**; item : **șireguț** (p. 530); *statiuncula* : **șireguț stătători de strajă, locșor mic, afară stătători** (p. 482); *verrucula* : **neșor, negel mic** (p. 539).

5.1.3. Câteodată, traducerea se face prin sintagme având în structura lor un derivat substantival și unul adjectival: *pulvillus* : **căpîțiaș micșorel** *supt cap* (p. 416); *libellulus* : **cărțicea mititică** (p. 285); *manni* : **călușei micșurei, îmbuiestri** (p. 300); *pilula* : **glonțișor mititel** (p. 384).

5.1.4. Alteori, autorul se înșală asupra valorii sufixului latinesc și traduce oscilant cuvântul: *craticula* : **zăbrea mare, grătăraș** (p. 136).

6. Trebuie menționat și faptul că Teodor Corbea întrebuițează diminutive și în situațiile în care explică unele cuvinte nederivate diminutival, cu scopul de a reda cât mai bine semnificația acestora: *abra* : **frumoasă, curtenitoare, zvonitoare slujnicuță** (p. 5); *Abydon* : **șinutșor în Machiedoniia** (p. 7); *accera* : **lădiță** *fiitoare de tămîie* (p. 9); *achetae* : **mititeale fierișoare cu arepile mari și cu șase picioare, grieri** (p. 10); *actuariolum* : **cancel, corăbiuță iute** (p. 11); *admittere* : **bărbătușul cu muierușca** *dempreună a slobozi* (p. 12); *caespes* : **bucată de loc, păjiștioară** (p. 81); *capsa* : **scatulcă, lădișoară** (p. 87); *Danusia* : **un ostroviel în Rhodus** (p. 169); *Dictyna* : **aceasta iaste dumnezăuță¹¹ Diianana** [sic !] (p. 160); *Dodonides* : **dumnezăuțele** *carele au dat fiță dumnezăului vinului* (p. 168); *Dolabella* : **strungșor**; iarăș: **nume polcecritori al lui Țițero** (p. 168); *ebamma* : **miros de bucate, zămșoară** *bine mirositoare a bucatelor spre întingere* (p. 179); *galba* : **viermușleț** *roditori în lemn sau în bucate* (p. 215); *grammatista* : **învățat de jumătate, învățățăl** (p. 222); *granarium* : **casă de pîine, legăniță** (p. 222); *Graphiarum* : **tecușă, fiitoare de condeaie** (p. 222); *guttus* : **picioarăș, ibric** (p. 224); *halce* : **scrimbiță** (p. 227); *halter* : **glonț de plumb sau ghiaghiel** (p. 227); *impuuber* : **fără de barbă, fișor, voinicel** (p. 248); *inciles* : **gropșoare** *în care în livezi moșicii sloboază apă* (p. 250); *infantia* : **fămeiță** *grea* (p. 256); *interpensiva* : **jghiaburi de strașini, postăvioare** *între păreți* (p. 266); *Ismaela* : **șinutșor** *aravienesc* (p. 272); *labarum* : **steguleț** *scris cu aur care-l poartă înaintea hătnogului* (p. 277); *lama* : **aleșteiaș, lăculeț, stare de apă** (p. 279); *laver* : **urciorușul** *lui Dumnezău* (p. 282); *lygus* : **tufuliță** *crescătoare în loc uscat și lemnul lui Avraam o chiiamă* (p. 294); *Lyxea* : **orășel** *(oraș mic) din Acarnaniia* (p. 295); *mica* : **pietricică** *în nășip strălucitoare* (p. 310); *Mocarsus* : **șinutșor** *thrațienesc* (p. 313); *Nicasia* : **numele unui ostrovuleț** (p. 327); *nucamentum* : **mugurașul** *cel uscat lung al nucului și al alunului, codița mîței* (p. 332); *Peucce* : **un ostrov mișșoarăș** *în gura Dunărei* (p. 378); *pluma* : **fulg, penișoară** (p. 389); *pulvinus* : **perioară, căpîțiaș** (p. 416); *pusa pro puella* : **copilașă** (p. 417); *spartium* : **scai de papură** *roditori în Hișpaniia din care coșuleațe obicinuiesc a lega* (p. 477); *striatura* : **brezdișoară, dunguliță** *în stîlplul cel ghizdav scobit* (p. 485); *stylobata* : **jghiebuleț** *de lemn, postăvioară, albie mică*; iarăș : **talpă**

¹¹ În opoziție cu mai vechiul *dumnezoaie*. În general însă, este sufix moțional.

de stîlp (p. 487); *subargutus*¹² : **chitițal, înțelepcior** (p. 487); *subcandidus* : **albișor, albuleț** (p. 488); *subcrudus* : **crudișor, cruduleț** (p. 488); *subfrigidus* : **recișor, frigșorel** (p. 488); *subgrandis* : **mărișor, buiecel** (p. 488); *subgravis* : **greușor, greu-lean, atîrnățul** (p. 488); *subhorridus* : **zburlițal, cumplițal, groaznicel** (p. 488); *subinvisus* : **can urîțal, spre oarecît can urîcios** (p. 489); *subpinquis* : **grăsuliu, grăscior** (p. 490); *subtenuis* : **supfîreluș** (p. 491); *subtepidus* : **căldișor** (p. 491); *subulo* : **fluieraș**; iarăș : **cerbuleț** căruia încă nu i-au crescut coarne (p. 492); *synephebi* : **tinerei** deșteptati [sic !], *copilandri* (p. 501); *teporatus* : **încropit, încălzît pîținel, încălzîțal** (p. 509); *villus* : **măierîșor, odăiță** (p. 542).

7. În paginile dicționarului, am remarcat, în comparație cu latina, bogăția sinonimică diminutivală românească: *apiculus* : **muunțișor** [sic!], **delșor, dîmbșor** (p. 47); *crustulum* : **îmbucătura, bucățea** (p. 138); *diversorium* : **sălășel, găzdișoară, cășcioară** (p. 167); datorată, în special, bazelor derivate împrumutate din alte limbi: *frustulum* : **bucăfică, știuculeț, codricel, dărăbiel** (p. 212); *galericulum* : **guleraș, gluguliță, ișlicel de zăbranic** (p. 215); *glebula* : **știucățea, bucățea** (p. 220); *hamulus* : **cujbiță, cîrligel, unghicioară** (p. 227); *horridulus* : **îngrozîțal, spămîntățal, zburlițal** (p. 236); *imaguncula* : **iconiță, chipșor, înfigurărea** (p. 244); *juvenculus* : **junincuț, tinerel, voinicel** (p. 275); *libella* : **cumpăniță, măsură, punțișor** (p. 285); *manubriolum* : **plăseluță, mînerel, mănunchiiaș** (p. 300); *metula* : **grămăjoară, țifșor, fîntișoară** (p. 310); *morsiuncula* : **mușcătura, mursăcătura** (p. 316); *motiuncula* : **mișcătura, clătitura** (p. 317); *offella* : **îmbucătura, bucățea** (p. 342); *pulvinulus* : **periniță, perioară, căpîțaiăș** (p. 416); *sarcinula* : **povăriță, legătura, mototolaș** (p. 452); *sordidulus* : **imățal, urîțal, ponosîțal** (p. 476); *tuguriolum* : **colibiță, cîșculiță, cîșluliță** (p. 529); *verbum* : **vocula cuvîntal, grăișor, vorbuliță** (p. 538); *virgula* : **nuieliță, vărguță, zmiceluș** (p. 544).

7.1. La această multitudine de sinonime diminutive, se adaugă și variația afixală, baza derivativă rămânând aceeași: *laguscula* : **ploschiță, plosculiță, ploscșoară** (p. 279); *latusculum* : **costiță, costișoară** (p. 282); *nucula* : **nucșoară, nuculiță** (p. 332); *pocillum* : **păhăruț, păhăraș** (p. 389); *pullulus* : **puișor, puiuleț** (p. 416).

8. Considerăm că trebuie menționat și faptul că sunt și situații în care, în paginile dicționarului, avem un diminutiv latinesc, însă Teodor Corbea nu optează pentru o echivalare diminutivală a acestuia: *garrulus* : **brehăitori, coțofănitari, spuitori multe** (p. 216); *glandula* : **carne icroasă, carne de supt gîtleji**; iarăș : **ciumă** (p. 220); *subacidulus* : **în chip acru, ca cînd are hi acru** (p. 487); *subcaerulus* : **în chip vînat** (p. 488); *trosculus* : **cărnos, gras**; item : **viteaz călăraș** (p. 528); *vetula* : **fămeaie veachie, bătrînă** (p. 540).

9. Din punct de vedere statistic, am constatat că cel mai folosit sufix este **-(i)șor** (**-(i)șoară**), cu variantele: **-îșor, -ușor (-ușoară)**, atașat la baze derivate de diferite origini, cele mai numeroase fiind cele latinești. Acesta este urmat de **-el(-ăl)** și de

¹² Derivatele cu *sub-* pot exprima o nuanță diminutivă. În acest caz, putem discuta despre o diminutivare prefixală.

-(i)or (var. -cior); -(i)oară (var. -cioară), celelalte sufixe necunoscând o largă întrebuințare.

10. Prin dicționarul său, Corbea este primul nostru lexicograf în adevăratul sens al cuvântului. Aceasta nu se mulțumește doar să echivaleze cuvintele latinești, ci și să ofere explicații, ceea ce-l apropie de contemporanii săi occidentali. Chiar dacă rămâne tributar sursei sale principale, *Dictionarvm latinovngaricvm* al lui Albert Szenci Molnár (1604), Teodor Corbea se detașează de acesta și reușește să ne ofere o perspectivă de ansamblu asupra vocabularului limbii române. Compararea dicționarului lui Corbea cu alte lucrări lexicografice ale timpului său și cu dicționare ulterioare, inclusiv DLR (2010), va facilita o înțelegere adecvată a demersului ales pentru crearea, traducerea ori echivalarea diminutivelor latinești. Suntem convinși că cei care vor fi parcurs dicționarul vor fi surprinși știința corbeană de a găsi cuvintele potrivite și de a le meșteșugi pe înțelesul tuturor.

10.1. Echivalentele diminutive românești înregistrate în paginile dicționarului ilustrează, în mare măsură, osteneala lui Teodor Corbea de a oferi o tălmăcire cât mai exactă a cuvintelor latinești, de unde și inventarul diminutival românesc semnificativ din filele dicționarului, la îmbogățirea acestuia contribuind, după cum am menționat *supra*, și definirea altor termeni prin cuvinte diminutive. Lucrarea are merite incontestabile și credem că trebuie situată undeva între umanismul românesc și enciclopedismul iluminist care se instalează încet, dar cu pași siguri, în Ardeal, în veacul ce va urma.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE. SIGLE

Izvoare

Corbea 2001 = Teodor Corbea, *Dictiones latinae cum valachica interpretatione*. Ediție de Alin-Mihai Gherman, volumul I. *Studiu introductiv, note și text*, Cluj-Napoca, Editura Clusium, 2001.

Lucrări și studii de referință

Carabulea 1972 = Elena Carabulea, *Dubla diminutivare în limba română*, în SCL, XXIII, 1972, nr. 5, p. 509–513.

Carabulea 1974 = Elena Carabulea, *Sufixele diminutive în limba română* (rezumatul tezei de doctorat), București, Universitatea din București, 1974.

Chircu 2011 = Adrian Chircu, *Despre diminutivarea substantivelor neologice în limba română actuală*, în Nedelcu et alii 2011 (coord.), p. 69–79.

Diez 1874 = Frédéric Diez, *Grammaire des langues romanes*. Troisième édition refondue et augmentée, tome deuxième. Traduit par Alfred Morel-Fatio et Gaston Paris, Paris, Librairie A. Frank, 1874.

DLR 2010 = *Dicționarul limbii române*, tomurile I–XIX, București, Editura Academiei Române, 2010.

Gherman 2004 = Mihai-Alin Gherman, *Aspecte umaniste în cultura românească veche*, București, Editura Enciclopedică, 2004.

Gherman 2010 = M.-A. Gherman, *Un umanist român: Teodor Corbea*, Cluj-Napoca, Casa Cărții de Știință, 2010.

- Gherman 2014 = Mihai-Alin Gherman, *En marge du dictionnaire latin roumain de Teodor Corbea*, în DR, serie nouă, XIX, 2014, nr. 1, p. 48–59.
- Grandgent 1958 = C. H. Grandgent, *Introducere în latina vulgară*. După ediția spaniolă a lui F. De B. Moll. În românește de Eugen Tănase, Cluj, Universitatea „Victor Babeș”, 1958.
- Hakamies 1951 = Reino Hakamies, *Étude sur l'origine et l'évolution du diminutif latin et sa survie dans les langues romanes*, Helsinki, None Given, 1951.
- Hasselrot 1957 = Bengt Hasselrot, *Études sur la formation diminutive dans les langues romanes*, Uppsala–Wiesbaden, A.-B. Lundequistska Bokhandeln–Otto Harrassowitz, 1957.
- Jordan 1975 = Iorgu Jordan, *Stilistica limbii române*. Ediție definitivă, București, Editura Științifică, 1975.
- Lüder 1996 = Elsa Lüder, *Procedee de gradație lingvistică*. Ediție revăzută și adăugită. Traducere de Horațiu Hecuble, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1996.
- Nedelcu et alii 2011 (coord.) = Isabela Nedelcu et alii (coord.), *Studii de lingvistică. Omagiu doamnei profesoare Angela Bidu-Vrănceanu*, București, Editura Universității din București, 2011.
- Pascu 1916 = G. Pascu, *Sufixe românești*, București, Librăriile Socec & Co, C.Sfetea, Pavel Suru, 1916.
- Popescu-Marin 2007 = Magdalena Popescu-Marin (coord.), *Formarea cuvintelor în limba română din secolele al XVI-lea–al XVIII-lea*, București, Editura Academiei Române, 2007.
- Pușcariu 1899 = Sextil Pușcariu, *Die Rumänischen Diminutivsuffixe*. Inaugural-Dissertation, Leipzig, Johann Ambrosius Barth, 1899.
- Pușcariu 1900a = Sextil Pușcariu, *Diminuția în limba românească*, în „Noua revistă română”, I, 1900, nr. 8, p. 372–377.
- Pușcariu 1900b = Sextil Pușcariu, *În chestia diminutivelor*, în „Noua revistă română”, II, 1900, nr. 19, p. 254–259.
- Pușcariu 1929 = Sextil Pușcariu, *Despre diminutivele românești (Über die rumänischen Diminutiva)*. [Extras din] *Verzamelung van Opstellen*, Chartres, 1929, p. 431–436.
- Quintescu 1867 = Nicolaus Ch. Quintescu, *De diminutivis linguae rumanicae vulgo walachicae nominatae* (Dissertatio inauguralis philologica), Berolini, Types Expresserunt Fratres Fickert, 1867.
- Szenci Molnár 1604 = Albert Szenci Molnár, *Dictionarvm latinovngaricvm opus novum et hactenus nvsqvm editvm; Item vice versa: dictionarivm vngaricolatinvm, in quo praeter dictionvm vngaricvm interpretationem latinam*, Noribergae, Procurante Elia Hvterro Germano (ediție anastatică ulterioară: Budapest, Akadémiai Kiadó, 1990). <https://www.google.ro/#q=albert+molnar+dictionarium+latinoungaricum+on+line&tbm=bks>
- Väänänen 2006 = Veikko Väänänen, *Introduction au latin vulgaire*, Paris, Éditions Klincksieck, 2006.
- Zafiu 1996a = Rodica Zafiu, *Diminutivul*, în „România literară”, XXIX, 1996, nr. 5, p. 7.
- Zafiu 1996b = Rodica Zafiu, *Diminutive ironice*, în „România literară”, XXIX, 1996, nr. 6, p. 7.
- Zafiu 2001 = Rodica Zafiu, *Diversitate stilistică în româna actuală*, București, Editura Universității din București, 2001.
- Zafiu 2008 = Rodica Zafiu, *Diminutive culinare*, în „România literară”, XL, 2008, nr. 18, p. 15.
- Zafiu 2010a = Rodica Zafiu, *Evaluarea diminutivelor*, în Gh. Chivu, Oana Uță-Bărbulescu (eds), *Studii de limba română. Omagiu profesorului Grigore Brâncuș*, București, Editura Universității din București, 2010, p. 291–297.
- Zafiu 2010b = Rodica Zafiu, *Asocierea cu vorbirea populară, motiv de respingere* (despre diminutive), în Sandra Scarlat, Lidia Ioniță (coord.), *De ce ne plac diminutivele?*, în A2 (supliment „Adevărul”), nr. 6 121 (26 martie 2010), p. 27.
- Zafiu 2011 = Rodica Zafiu, *Diminutivele în româna actuală: lexicalizare și utilizare pragmatică*, în Nedelcu et alii 2011 (coord.), p. 373–382.

LATIN DIMINUTIVES „CUM VALACHICA INTERPRETATIONE”
IN TEODOR CORBEA’S DICTIONARY
(Abstract)

In his study, the author aims to investigate the way in which Teodor Corbea, in his dictionary, *Dictiones latinae cum valahica interpretatione*, translates or equalizes in Romanian language several Latin diminutives that characterize especially the Vulgar Latin.

The lexicon of this Transylvanian scholar represents one of the oldest dictionaries which could help us to better understand not only the mechanisms of forming diminutives, at the end of the 17th century, but also the subsequent developments. The analysis is a lexical one and follows a structural type, but there are many situations in which the author also takes into consideration the semantics of some less common diminutives.

Cuvinte-cheie: *diminutive, limba română, limba latină, formarea cuvintelor, dicționar, limba română veche.*

Keywords: *diminutives, Romanian language, Latin language, word formation, dictionary, Old Romanian.*

*Universitatea „Babeș-Bolyai”
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31
adichircu@hotmail.com*